

Humanities Sciences
ISSN: 1308 7320 (NWSAHS)
ID: 2020.15.3.4C0238

Status : Review
Received: 25.05.2020
Accepted: 23.07.2020

Okan Murat Dede, Ahmet Şekeroğlu

Amasya University, Amasya-Turkey

okan.dede@amasya.edu.tr; ahmet.sekeroglu@amasya.edu.tr

DOI	http://dx.doi.org/10.12739/NWSA.2020.15.3.4C0238	
ORCID ID	0000-0003-2109-5435	0000-0003-0764-4944
CORRESPONDING AUTHOR	Okan Murat Dede	

TÜRKİYE'DE KENT PLANLAMADA MEKÂNSAL STANDARTLAR ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

ÖZ

20. yüzyılla birlikte hızla artan kentleşme, beraberinde birçok sorunu da ortaya çıkarmıştır. Bu sorunları azaltmak amacıyla ülkeler ekonomik ve toplumsal gelişmelere planlar aracılığıyla yön vermektedir. Mekânsal planlarda bu plan grubunun en önemli parçasını oluşturmaktadır. Mekânsal planlar ele alındığında, tarihsel süreç içerisinde planlarla ilgili yasal ve yönetsel çerçevenin sürekli değişim göstermesi ile birlikte plan kademeleri, hiyerarşi ve bu planları hazırlayıp onaylamakla görevli kurumların da değiştiği görülmektedir. Ayrıca yerel ve merkezi yönetimler açısından; sorumlu kurumların sayısının artması, süreçlerin karmaşıklığı ve uzaması, sorunsalları daha da arttırmaktadır. Merkezi ve yerel yönetim yasalarındaki düzenlemeler, planlama sistemindeki değişimler, özel planlama bölgelerinin ortaya çıkışı, imar kanunu dışında da parçalı bir mevzuatın ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu çalışmada Türkiye'deki planlama sistemi; cumhuriyetin kurulmasından 1985 yılına kadar devam eden ve içerisinde 6785 sayılı imar kanunu da barındıran 1923-1985 arası, 1985 yılında yürürlüğe giren 3194 sayılı imar kanunuyla birlikte mekânsal planlama sürecinin başladığı 1985-2011 arası ve 2011 yılında Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın kurulmasıyla planlama yetki ve kademelenmelerinin değişiklik gösterdiği 2011 ve sonrası olmak üzere farklı evrelerde ele alınmıştır. Bu dönemler kapsamında planlar üzerindeki vesayet yetkisi ve mekânsal standartların planlara yansımaları ana temayı oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Planlama Süreci, Mekânsal Standartlar, Merkezi ve Yerel Yönetim, Mevzuat, İmar Kanunu

AN EVALUATION ON SPATIAL STANDARDS IN URBAN PLANNING IN TURKEY

ABSTRACT

Rapidly increasing urbanization in 20th century, has brought many problems. In order to reduce these problems, countries guide economic and social developments through plans. Spatial plans are the most important part of this group. When the spatial plans are considered, it is seen that the legal and administrative framework related to the plans change continuously throughout the historical process, also the institutions responsible for preparing the plan levels, hierarchy and approval characteristics of these plans have also changed. In terms of local and central administrations; increasing number of responsible institutions, the complexity of the processes and elongation, increases the problems. Regulations in central and local government laws, changes in the planning system, and the emergence of special planning areas, lead to the emergence of a fragmented legislation. In this study, Turkish planning system is analyzed in different stages concerning a period starting from establishment of Republic in 1923 up to 1985 containing the Zoning Law numbered 6785, the period between 1985 and 2011 starting of spatial planning process with the Zoning Law numbered 3194, and the period after 2011 started with the establishment of Ministry of Environment and Urban Affairs. Guardianship authority and the reflection of spatial standards on the plans constitute the main theme of this study within the defined periods.

Keywords: Planning Process, Spatial Standards, Central and Local Government, Legislation, Zoning Law

How to Cite:

Dede, O.M. ve Şekeroğlu, A., (2020). Türkiye'de Kent Planlamada Mekânsal Standartlar Üzerine Bir Değerlendirme, Humanities Sciences (NWSAHS), 15(3):96-110, DOI: 10.12739/NWSA.2020.15.3.4C0238.

1. GİRİŞ (INTRODUCTION)

Geçmişten günümüze kadar kentleşmenin sürekli artış göstermesi kentsel mekâna olan ihtiyacın artmasına neden olmuştur. Artan nüfus ile birlikte ülkeler, mekânı planlar aracılığıyla yönlendirmeye çalışmıştır. Plan ile mekânı yönlendirme çalışmaları kapsamında "ekonomik yarar" öncelikli yaklaşımlar sürdürülebilir anlayışı yansıtmamaktadır. Planlama anlayışı; kamu yararı öncelikli, sosyal, toplumsal, çevresel ve ekonomik etkilerin kapsamlı bir şekilde ele alınmasını gerektirmektedir. Kentsel planların oluşturulma sürecinde usul, yetki, amaç ve yapılaş bakımından yönlendirici ve bağlayıcı etkisi olan mevzuatlar önemli yer tutmaktadır. Türk Dil Kurumu'na (TDK) göre mevzuat; *bir ülkede yürürlükte olan yasa, tüzük, yönetmelik vb.nin bütünü* olarak tanımlanmıştır. Türkiye'de planlara yönelik mevzuat birçok değişim yaşamıştır. İlk imar kanunu olma özelliği gösteren 6785 sayılı İmar Kanunu 1957 yılında yürürlüğe girmiştir. Bu kanunda merkezi yönetimin yerel yönetimler üzerinde vesayet yetkisinin ağırlıkta olduğu görülmektedir. 1985 yılına kadar devam eden bu süreçte imar planları İller Bankası tarafından onaylanmaktaydı [1].

Ayrıca bu kanunda mekânsal kullanımlara yönelik bir standart yer almamaktadır. 1985 yılında yürürlüğe giren 3194 sayılı imar kanunu ise kısmen vesayetini yerel yönetimlere geçtiğini gösterse de merkezi yönetimin yapılan planlar üzerinde vesayetinin devam ettiğini göstermektedir [1]. Yürürlüğe giren imar kanunuyla birlikte mekânsal planlama süreci başlamıştır. Günümüzde de çeşitli değişikliklere uğrayarak devam eden bu kanun kapsamında mekâna yönelik çeşitli standartlar belirlenmiştir. 2011 yılında ise Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın kurulmasıyla bölge planlama sürecinde planların yapımı Devlet Planlama Teşkilatı'ndan alınarak Kalkınma Bakanlığı bünyesindeki Bölge Kalkınma Ajanslarına bırakılmıştır. Ayrıca üst ölçekli mekânsal planlama yetkileri merkezde toplanarak, planlama kademesine 2014 yılında yürürlüğe giren Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği ile birlikte "Mekânsal Strateji Planı" da eklenmiştir. Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği mekânsal standartlar bakımından içerisinde standartları barındırmakla beraber "Ek-2 Tablo" aracılığıyla planların yapılaş aşamasında şehir plancıları için önemli dayanaklardan birisi olma özelliği göstermektedir. Türkiye'deki süreç içerisinde planlama sistemini etkileyen merkezi ve yerel yönetim mevzuatlarındaki değişimler (5216 sayılı Büyükşehir Kanunu, 5393 sayılı Belediyeler Kanunu, 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu gibi), genel kanun-özel kanun ilişkisinin yer alması gibi faktörler imar kanunu dışında da parçalı bir mevzuatın ortaya çıkmasına neden olmuştur.

2. ÇALIŞMANIN ÖNEMİ (RESEARCH SIGNIFICANCE)

Kent planlama; toplumların ekonomik, sosyal, kültürel, çevresel tüm boyutlarını etkileyen bir süreçtir. Bu sürecin hazırlanmasından uygulama boyutuna kadar birçok kurum ve kuruluşun yanı sıra çeşitli yetkilerinde devreye girmesi süreci karmaşık hale getirmektedir. Kentleşmenin artması ve bunun sonucunda da yaşam alanlarının psikolojik, sosyolojik etkilerinin daha da arttığı günümüzde mekâna yönelik ihtiyaçların karşılanması bağlamında yaşanabilir mekânların oluşturulması zorunluluk olarak ortaya çıkmaktadır. Burada çeşitli standartlar aracılığıyla mekânı şekillendirmede toplumsal yaşam kalitesinin yükseltilmesi ana hedeflerden olmalıdır. Mekâna yönelik gerçekleştirilen planlar mekân ve yaşam kalitesi bakımından önemli göstergelerdendir. Toplumların sosyo-ekonomik yapılarının farklı olması, yerele özgü standartları gerekli kılmaktadır. Bu çalışmada kent planlamada mekâna yönelik gerçekleştirilen mekânsal standartların geçmişten günümüze evrimi niceliksel ve niteliksel açılardan ele alınarak ortaya koyulmuştur.

3. PLANLAMA ANLAYIŞI (PLANNING APPROACH)

Planlamanın toplumdaki tüm sınıf ve katmanları bütüncül yaklaşımla kapsayıcı bir şekilde ele alması gerekmektedir [2]. Planlama kararları sadece fiziki yapıya yönelik değil aynı zamanda ekonomik sosyal, kültürel, politik ve idari boyutunun da kenti etkileyeceği düşünülerek yapılması gerekmektedir [3]. Kent planlama, genel planlama anlayışı içerisinde mekânı yansıtmaktadır. Belirli eğilimler doğrultusunda kentsel kullanımlar mekânın özelliğine göre farklı değerlendirmeleri gerektirmektedir. Bu gereksinim mekânın bir bütün halinde fiziki, sosyal ve ekonomik çevrenin bütüncül değerlendirilmesiyle ele alınmalıdır. Bütüncül anlayışın sağlanmasında yerel ve merkezi yönetimlere önemli görevler düşmektedir. Çeşitli ülkelerde yasal ve yönetsel çerçeve açısından yerel ve merkezi yönetimler; yapı, sorumluluk, finansman, standartlar gibi konularda farklılıklar göstermektedir. Örneğin; Avrupa Birliği'ne üye ülkelerde planlama süreç, anlayış ve uygulama konusunda önemli farklılıkların olduğu görülmektedir. Newman ve Thornley (1996) Avrupa Birliği'ne üye ülkelerin planlama sistemlerini yasal, yönetsel çerçeve, plan yaklaşım, kademe, hiyerarşi gibi göstergeler üzerinden İngiliz Planlama Sistemi, Alman Planlama Sistemi, Napolyonik Planlama Sistemi ve İskandinav Planlama Sistemi olmak üzere dört yaklaşımla incelemiştir. Tablo göz önüne alındığında parçalı yaklaşımların, kendinden gelişim gösteren yöntemlerin varlığı gibi pazar mekanizmasının kentler üzerindeki etkisini azaltan planlama sistemleri vardır [4]. Türkiye ise bu planlama sistemleri içerisinde vesayet yetkisi bakımından merkezi ağırlıklı yönetimin olduğu İngiliz Planlama Sistemine yakın özellikte iken planlama anlayışı bakımından ulusal planlama yaklaşımlı Napolyonik Planlama Sistemi özelliği göstermektedir.

Tablo 1. Avrupa Birliği'ne üye ülkelerde planlama sistemleri [5]
(Table 1. Planning systems in the member states of the European Union)

Sistem	Ülkeler	Yasal ve Yönetsel Çerçeve
İngiliz Planlama Sistemi	İngiltere, Galler İrlanda	Merkezi yönetimin vesayet yetkisi ağırlıklı planlama faaliyetleri, planlama alanının koşullarına göre şekillenmektedir.
Napolyonik Planlama Sistemi	Fransa, İspanya, İtalya, Portekiz Hollanda, Belçika, Yunanistan	Ulusal planlama sistemi ağırlıklı ve bölgeleme yaklaşımlı planlama kademelenmesi anlayışı
Alman Planlama Sistemi	Almanya, İsviçre, Avusturya	Kesin kurallar çerçevesinde bölgesel planlama ağırlıklı, bölgelerin koşulları dikkate alınarak çeşitli yaklaşımların ön planda olduğu kurallar bütünü yaklaşım
İskandinav Planlama Sistemi	Norveç, İsveç, Danimarka, Finlandiya	Yerel yönetimlerin yetkisinin en üst düzeyde olduğu, genel üst plan ve detay planların yer aldığı anlayış

Planlamanın gereğinde bütünsel anlayış ve uzun süreli planlama hedeflerini gerçekleştirmek önemli bir yer edinmektedir. Bütünsellikten uzak, kısa süreli çözüm odaklı anlayış ve planların ilgili sürelerinde yapılmaması çeşitli sorunsalları da beraberinde getirmektedir. Yapılacak olan planların kanuni bir çerçeve bulunmakla beraber, usul ve yetki gibi konularda temel çerçeve 3194 sayılı imar kanunu ile belirlenmiştir. Yapılacak planlarda, planlama alanının özelliğine göre pek çok özel kanun ve yönetmelikte yol gösterici olmaktadır. Bu bağlamda mevzuatta belirlenen şekil ve usul kuralları şehir plancılarının dikkat etmesi gereken en önemli konulardır. Yapılacak planlar; yetki, sebep, konu ve amaç unsurları bakımından ilgili mevzuatlara uygun olmalıdır [6].

4. MEVZUAT VE PLANLAMA İLİŞKİSİ (LEGISLATION AND PLANNING RELATIONS)

İmar ve planlama birçok mevzuatta farklı düzenlemeleri içeren bir hiyerarşiye sahiptir. Yasal düzenlemelerin birbirleriyle çelişmesi durumunda ilgili planı hazırlayan kurumlar arasında farklı kararların alınması; süreçlerin uzamasına ve yapılan planların denetlenmesini engellemektedir [7]. Planlama hiyerarşisi içerisinde planlamayı doğrudan veya dolaylı olarak etkileyen yasa, yönetmelik, tüzük, plan gibi bağlayıcılar vardır. Bu bağlayıcılar en üst kademedен aşağıya doğru şu şekilde sıralanmıştır:

- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası
- Türk Medeni Kanunu
- İmar Kanunu
- İmar Tüzüğü
- İmar Planı
- İmar Yönetmeliği

Pozitif hukuk normlarında olduğu gibi, hiyerarşik olarak yönetmelikler imar planlarına, imar planları imar tüzüğüne, imar tüzüğü de imar kanununa uygun olmak zorundadır. 1985 yılında yürürlüğe giren 3194 sayılı imar kanununda günümüze kadar belirli dönemlerde üzerinde değişiklikler ve ilgili maddelerde iptaller yapılmıştır. Özellikle 2020 yılının ikinci ve üçüncü aylarında 7221 ve 7226 sayılı değişiklikler, süreç içerisindeki en kapsamlı değişiklikleri ve eklemeleri içermektedir. Mekânsal planlama sürecinin bütüncül bir şekilde ele alınmaması gelişimlerin eşitsiz olmasına ve yaşam kalitesi bakımından kentler arasında farklılıkların derinleşmesi sürecini hızlandırmaktadır [8]. Türkiye’de kent planlama sistemi bütüncül ve yukarıdan aşağı doğru özellik göstermektedir. Plan yapma, yaptırma ve uygulama yetkisi yerel yönetimlerin elinde olmakla beraber, bu fiziki planlama süreci, 2011 yılında Çevre ve Şehircilik Bakanlığının kurulmasıyla birlikte farklı bir yöne doğru evrilmeye başlamıştır. Kentsel ve kırsal alanlarda yapılacak planlarda arazi kullanımına ilişkin temel ilke, strateji ve standartları belirlemek ve uygulama yetkisi bakanlıkta yer almaktadır. Bu da merkezi yönetimin plan sürecinde yerel yönetimler üzerinde planı yönlendirme açısından vesayet yetkisini ortaya koymaktadır. İlgili Bakanlığın planların hazırlanması, uygulanması konusunu, kendi bünyesindeki Mekânsal Planlama Genel Müdürlüğü yürütmektedir [6]. Mekânsal planlama birden fazla aktörü içerisinde barındırmasından dolayı uzlaşma önemli bir kavram olarak ortaya çıkmaktadır. Burada yer alacak olan uzlaşmada kamusal yararın öncelikli olması gerekmektedir. Oluşturulacak olan planlarda tüm paydaşların eşit konumda ve eşit bilgilendirilmiş olması uygulanabilirliği artıracaktır [9 ve 10]. Mekânsal planlama sürecini doğrudan yönlendiren imar mevzuatının yanı sıra yerel yönetimlerle ilgili yapılan düzenlemelerle birlikte plan yapma, onaylama ve ölçek konularında değişiklikler olmuştur. Bu değişiklikleri sağlayan ilgili kanunlar 5216 sayılı Büyükşehir Kanunu, 5393 sayılı Belediye Kanunu ve 5302 sayılı İl Özel İdareleri kanunu sayılabilir [1]. 2004 yılında yürürlüğe giren 5216 sayılı Büyükşehir Kanunu ile birlikte büyükşehir belediyelerine “... büyükşehir belediye sınırları içinde 1/5.000 ile 1/25.000 arasındaki her ölçekte nazım imar planını yapmak, yaptırmak ve onaylayarak uygulamak” yetkisini vermiştir. 2005 yılında yürürlüğe giren 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu ile birlikte ise büyükşehir olan illerde çevre düzeni planı yapım ve onaylama yetkisi de büyükşehir belediyelerine vermiştir. Kademelerine göre mekânsal planların kapsamı, ölçekleri ve yetkili kurumlar aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 2. Kademelere göre mekânsal planların kapsamı, ölçekleri ve yetkili kurumlar [1]
(Table 2. The scope, scales and competent institutions of spatial plans by stages)

Plan Kademesi	Kapsam/Alan	Ölçek	Yetkili Kurum/Onay
Mekânsal Strateji Planı	Ülke, Bölge	Ölçeği Belirli Değil	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (Mekânsal Planlama Genel Müdürlüğü)
Çevre Düzeni Planı	Havza veya bölge	1/50000 1/100000	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (Mekânsal Planlama Genel Müdürlüğü)
	İl sınırları bütünü		İl Genel Meclisi ve Belediye Meclisi
Nazım İmar Planı	Büyükşehir Belediyesi	1/5000- 1/25000	Büyükşehir Belediye Meclisi
	Belediye ve Mücavir Alan	1/5000	Belediye Meclisi
	Belediye ve Mücavir Alan Dışı	1/5000	İl Genel Meclisi
Uygulama İmar Planı	Büyükşehir İlçe Belediyesi	1/1000	Belediye Meclisi
	Belediye ve Mücavir Alan İçi	1/1000	İl Genel Meclisi
	Belediye ve Mücavir Alan Dışı	1/1000	Belediye, İl Özel İdaresi (Yetkili kurumlar)

Türkiye'deki planlama çalışmalarında, üst ölçekli planların alt ölçekli planları yönlendirmesi gerektiği, alt ölçekte yapılacak planlarda üst ölçekli plan kararlarına göre arazi kullanımı ve yapılaşma koşullarının belirlenmesi gerektiği, her planın ölçek, ifade tekniği ve detaylarının farklı olduğu mevzuatta belirtilmiştir. 5216 sayılı Büyükşehir Yasası ile birlikte Büyükşehir olan yerlerde 1/5000-1/25000 arasındaki planların nazım imar planı olarak yapılması yer almaktadır. Ancak büyükşehir olan illerin 1/25000 ölçekte çevre düzeni planlarının da olduğu görülmektedir. Aynı ölçekte farklı plan türlerinin olması detay gösterimi konusunda, çevre düzeni planı ile nazım imar planının farklı olması gerekliliğine ters düşmektedir. Özellikle kısa vadeli ve sürekli değişkenlik gösteren plan revizyonları, planlar arasında uyumu bozmaktadır. İlçe belediyelerinin uygulama imar planlarını nazım imar planına göre şekillendirmemeleri ve ilgili planları hazırlamamaları durumunda ise büyükşehir belediyesinin planı resen yapacağı 5216 sayılı Büyükşehir Kanunu ile hüküm altına alınmıştır. Bu da Büyükşehir Belediyelerinin, ilçe belediyeler üzerinde baskın özelliğinin ön plana çıkmasına ve planı yönlendirici aktör olarak görünmesine neden olmaktadır. İmar planları yapılış amaçları bakımından fiziki kent yapısının şekillendirmenin yanı sıra bütüncül bir anlayıştan hareketle toplumsal, sosyal, ekonomik ve çevresel birçok unsurun şekillenmesinde önemli bir araç niteliğindedir. Bu anlayışın yetkiler ve ilgili kurumlar tarafından anlaşılması yetki sorunlarına neden olmaktadır. Planlardaki yetki karmaşasının önüne geçmek için plan hiyerarşisine dikkat edilerek üst ölçekli planlardan başlanarak ilgili tüm planlar usul ve yetkileri kanuni çerçeveye uygun olarak oluşturulmalıdır [6]. Ancak plan kademeleri arasındaki uyumun göz ardı edilmesi, üst ölçekli ve alt ölçekli planların zamanında yapılmaması ve birbiriyle uyum ilişkisinin olmaması sorunsalları beraberinde getirmektedir. Bu nedenle tüm planlama hiyerarşisi geniş bütüncül olarak ele alınmalı ve plan yapma, onaylama bakımından yetkili kurumların net bir şekilde belirlenmesi gerekmektedir. Türkiye'de imar planlarının yapılış ve onaylanma aşamasında temel kanun 3194 sayılı imar kanunudur. Bu kanunu destekleyen yönetmeliklerin yanı sıra planlama alanının özelliğine göre özel

kanunlar da yer almaktadır. 3194 sayılı İmar Kanununun 4. Maddesinde "2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu, 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, bu Kanunun ilgili maddelerine uyulmak kaydı ile 2960 sayılı İstanbul Boğaziçi Kanunu ve 3030 sayılı Büyükşehir Belediyelerinin Yönetimi Hakkında Kanun ile diğer özel kanunlar ile belirlenen veya belirlenecek olan yerlerde, bu Kanunun özel kanunlara aykırı olmayan hükümleri uygulanır" ifadesi, imar planı yapılış aşamasında özel kanunların, genel kanun özelliği gösteren 3194 sayılı imar kanunundan önce geldiğini göstermektedir. Bu durumda planlama alanının aynı alan olması durumunda, bu alanların farklı kurumlarca özel statüye alınması planlamada çok başlılığın oluşmasına sebep olmaktadır [6].

Kanun ve yönetmelikler bakımından göze çarpan değişikliklerden bir tanesi de 3194 sayılı İmar kanununun 6. maddesindeki planlama kademeleri ile ilgilidir. İlgili kanunda "Planlar, kapsadıkları alan ve amaçları açısından; "Bölge Planları" ve "İmar Planları", imar planları ise, "Nazım İmar Planları" ve "Uygulama İmar Planları" olarak hazırlanır. Uygulama imar planları, gerektiğinde etaplar halinde de yapılabilir" ibaresi yer almaktadır. 2014 yılında Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği ile birlikte 6. Maddesinde planlama kademeleri "Mekânsal planlar kapsadıkları alan ve amaçları açısından Mekânsal Strateji Planları, Çevre Düzeni Planları ve İmar Planları olarak hazırlanır. Buna göre planlama kademeleri, üst kademedен alt kademeye doğru sırasıyla; Mekânsal Strateji Planı, Çevre Düzeni Planı, Nazım İmar Planı ve Uygulama İmar Planından oluşur" ifadesiyle bölge planları, mekânsal plan kademeleri arasından çıkartılmış olup yerine mekânsal strateji planı eklenmiştir. 2020 yılı itibarıyla mekânsal strateji planı tamamlanmış olan bir çalışma bulunmamaktadır.

5. TÜRKİYE'DE MEKÂNSAL STANDARTLAR (SPATIAL STANDARDS IN TURKEY)

Toplumların hızla büyümesiyle birlikte yaşam kalitesini belirleyen standartlar hassas ve güvenilir bir araç olarak görülmektedir. Plan yapım ve uygulama aşamasında önemli bir yol gösterici olan standartlar çeşitli kullanımlara belirli bir tanım ve niceliksel değer sunmasının yanı sıra gelişmenin sürdürülebilirliğine önemli katkılar sunmaktadır [11]. Yaşanabilir mekânlar oluşturmada mekânsal standartların oluşturulması ve uygulanması gereklilik olarak görülmektedir. Planlama çalışmalarında mekâna yönelik standartlar bir yerden diğerine, yerel koşul ve özelliklere bağlı olarak değişiklik gösterebilir. Bu yüzden oluşturulacak standartların genel olmakla kalmayıp yere özgü olarak belirlenmesi önem arz etmektedir. Mekânsal standartlar ülkeye özgü yaşam ve çevre kalitesini yansıtan önemli göstergelerdir. Türkiye'deki mekânsal planlama süreci birçok evreden geçmiştir. Bu süreçte modern kentsel mekânsal standartlara yönelik olmak üzere, ilk olarak 1837'de Moltke'nin İstanbul planından günümüze kadar toplumdaki ihtiyaçların değişmesiyle birlikte tarihsel süreç içinde çeşitli standartlar geliştirilmiştir [11]. Bunlar; yapı adası, bina konum ilişkileri, cephe, parsel özellikleri gibi yapılanmaya yönelik standartlar, çeşitli kamusal mekân ve donatılara yönelik standartlar, otopark alanlarına yönelik standartlar, alt ölçek detaylarında sokak tasarımı ve peyzaj özelliklerine yönelik standartlar olarak örnek verilebilir. Donatıların mekânsal ilişkilerini öne çıkarmak ve insan ile mekânın buluşmasını sağlamak tasarım ve planlamada dikkat edilmesi gereken hususlardandır. Mekânı şekillendirirken bir aracı görevi üstlenen mekânsal standartların önemi de burada karşımıza çıkmaktadır. Planlama çalışmalarının fiziki mekâna yansımada alınan kararlarda, mekânsal standartların şehir plancıları için yol gösterici özelliği bulunmaktadır. Günümüze gelene kadar mekânsal standartlarda çeşitli değişiklikler olmuştur. Cumhuriyet

dönemi öncesinde standartlara ilişkin 1848 yılındaki Ebniye mevzuatı dönemin ilk standartları arasında yer almaktadır.

Tablo 3. 3194 sayılı imar kanunu kapsamında mekânsal standartlar karşılaştırması [12 ve 13]
(Table 3. Spatial standards comparison within the scope of zoning law numbered 3194)

	Nüfus Grupları	0-15.000	15.000-45.000	45.000-100.000	100.000 Üzeri
	Altyapı Alanları	m ² /kişi	m ² /kişi	m ² /kişi	m ² /kişi
1985 (3194 Sayılı İmar Kanunu Kapsamında İmar Planlarının Yapılması ve Değişikliklerine Ait Esaslara Dair Yönetmelik)	Anaokulu	0.7	0.7	0.7	0.7
	İlkokul	2.0	2.0	2.0	2.0
	Ortaokul	1.8	1.8	1.8	1.8
	Lise	2.0	2.0	2.0	2.0
	Aktif Yeşil Alan	7.0	7.0	7.0	7.0
	Sağlık Servisleri	1.0	1.0	1.2	1.5
	Sosyal ve Kültürel Yapılar	0.3	0.5	0.8	3.0
	İdari Yapılar	2.2	3.0	3.5	4.6
	Ticaret	1.1	1.2	1.3	1.5
	Teknik Alt Yapı (Yol ve Otopark Hariç)	0.1	0.2	1.0	2.0
	Kreş+Anaokulu	1.0	1.0	1.0	1.0
1999 Yılı Değişikliği (3194 Sayılı İmar Kanunu Kapsamında İmar Planlarının Yapılması ve Değişikliklerine Ait Esaslara Dair Yönetmelik)	İlköğretim	4.0	4.0	4.5	4.5
	Ortaöğretim	3.0	3.0	3.0	3.0
	Aktif Yeşil Alan	10	10	10	10
	Sağlık Tesis Alanları	2.0	2.0	3.0	4.0
	Kültürel Tesis Alanları	0.5	1.0	2.0	2.5
	Sosyal Tesis Alanları	0.5	0.5	1.0	1.5
	Halk Eğitim Merkezi	0.4	0.4	0.4	0.4
	Dini Tesis Alanları	0.5	0.5	0.5	0.5
	İdari Tesis Alanları	3.0	3.5	4.0	5.0
	Teknik Alt Yapı	1.0	2.0	3.0	4.0

Cumhuriyet döneminde ise şehir planı tasarımında belediyelerin ihtiyaçları doğrultusunda çeşitli hükümler ise 1938 yılında 2290 sayılı Belediyeler Yapı ve Yollar Kanunu ile getirilmiştir. Burada yol genişlikleri, eğimi, yapı adalarının şekli, çeşitli donatılar için kişi başı kullanımların ne kadar olması gerektiği ifadelerine yer verilmiştir. İlk imar kanunu olma özelliği gösteren 1957 tarih ve 6785 sayılı İmar Kanunu'nda ise mekânsal standartlarla ilgili bir sayısal ifade yer almamaktadır. 1972 yılında yapılan değişiklikle birlikte 25 ve 28. maddelerde kapsamında plan notlarının içeriğinin neler olması gerektiğine değinilerek yeşil alanlarla ilgili kişi başı kullanımlarda 7m²/kişi standardı getirilmiştir. 1985 yılında yürürlüğe giren 3194 sayılı imar kanunu ile birlikte kapsamlı olarak nüfus gruplarına göre mekânsal standartlarda kişi başı kullanımlar ve asgari alan büyüklüklerine yer verilmiştir. Bu kapsamda mekânsal standartların belirlenmesinde nüfus projeksiyonlarının karar almada önemli bir etken olarak karşımıza çıktığı görülmektedir. 1999 yılındaki değişikliklerle birlikte kişi başı kullanım ve asgari standartların değiştirilmesiyle dini tesis ve halk eğitim merkezi gibi kullanımlarda tabloya eklenmiştir. Günümüze kadar en kapsamlı standartların yer aldığı yönetmelik ise 14/06/2014 tarih ve 29030 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliğidir. Bu yönetmelik kapsamında "Ek-2 Tablo" olarak belirtilen ifade mekânsal planların yapım sürecinde; eğitim alanları, sosyal ve kültürel tesis alanları, açık ve yeşil alanlar, dini tesis alanları, sağlık tesisi alanları ve teknik altyapı alanları gibi donatılar için nüfus gruplarına göre kişi başı kullanım ve asgari alan büyüklüklerini gösteren yasal bir dayanaktır. 2017 yılında ise bu tablo üzerinde eğitim alanları, teknik alt yapı alanları, sosyal ve kültürel tesis alanlarında kişi başı kullanım ve asgari alan

büyükliklerinde değişiklik olduğu görülmektedir. Göze çarpan bir diğer durum ise nüfus grupları sınıflandırmasında 2014 yılından itibaren kategoriler farklılaşmıştır (Tablo 5).

Tablo 4. 2014 Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği Ek-2 tablo [13]
(Table 4. 2014 Spatial Plans Construction Regulation Annex-2 table)

Nüfus Grupları		0-75.000		75.001-150.000		150.001-500.000		501.000+	
Altyapı Alanları		m ² /kişi	Asgari Birim Alan (m ²)	m ² /kişi	Asgari Birim Alan (m ²)	m ² /kişi	Asgari Birim Alan (m ²)	m ² /kişi	Asgari Birim Alan (m ²)
Eğitim Tesisleri Alanı	Anaokulu	0.50	1.500-3.000	0.50	1.500-3.000	0.60	1.500-3.000	0.60	2.000-4.000
	İlkokul	1.50	4.000-7.000	1.60	4.000-7.000	1.60	4.000-7.000	1.60	4.000-7.000
	Ortaokul	1.50	5.000-9.000	1.60	5.000-9.000	1.60	5.000-9.000	1.60	5.000-9.000
	Gündüzlü Lise	1.75	6.000-10.000	1.75	6.000-10.000	2.00	6.000-10.000	2.00	6.000-10.000
	Yatılı Lise		10.000-15.000		10.000-15.000		10.000-15.000		10.000-15.000
	Endüstri Meslek Lisesi, Çok Programlı Lise		10.000-25.000		10.000-25.000		10.000-25.000		10.000-25.000
	Özel Eğitim, Rehabilitasyon ve Rehberlik Merkezleri		2.000-4.000		2.000-4.000		2.000-4.000		2.000-4.000
	Halk Eğitim Merkezi Olgunlaşma Enstitüsü		3.000-5.000		3.000-5.000		3.000-5.000		3.000-5.000
Sosyal ve Kültürel Tesisler Alanı		0.50		0.75		1.00		1,00	
Teknik Altyapı		0.50		0.50		0.50		0.50	

Tablo 5. 2017 yılında değişen standartlar [13]
(Table 5. Standarts changed in 2017)

Nüfus Grupları		0-75.000		75.001-150.000		150.001-500.000		501.000+				
Altyapı Alanları		m ² /kişi	Asgari Birim Alan (m ²)	m ² /kişi	Asgari Birim Alan (m ²)	m ² /kişi	Asgari Birim Alan (m ²)	m ² /kişi	Asgari Birim Alan (m ²)			
Eğitim Tesisleri Alanı	İlkokul	2.00	5.000-8.000	2.00	5.000-8.000	2.00	5.000-8.000	2.00	5.000-8.000			
	Ortaokul	2.00	6.000-10.000	2.00	6.000-10.000	2.00	6.000-10.000	2.00	6.000-10.000			
	Gündüzlü Lise	2.00	6.000-10.000	1.75	6.000-10.000	2.00	6.000-10.000	2.00	6.000-10.000			
	Yatılı Lise		10.000-15.000		10.000-15.000		10.000-15.000					
	Endüstri Meslek Lisesi, Çok Programlı Lise		10.000-25.000		10.000-25.000		10.000-25.000					
	Özel Eğitim, Rehabilitasyon ve Rehberlik Merkezleri		2.000-4.000		2.000-4.000		2.000-4.000					
	Halk Eğitim Merkezi Olgunlaşma Enstitüsü		3.000-5.000		3.000-5.000		3.000-5.000					
Sosyal ve Kültürel Tesisler Alanı	0.75				1.00				1.25		1.50	
Teknik Altyapı	1.00				1.25				1.50		2.00	

Gelişim süreci içerisinde oluşturulan mekânsal standartların genel bir çerçeve bakımından bir yol göstericiliği bulunmaktadır. Ancak planlama alanlarının değişen özellikleri ve karakterleri bakımından ilave kriter ve standartlara ihtiyaç olduğu ortaya çıkmaktadır. Örneğin tablo içerisinde asgari birim alan olarak bir aralık değeri verildiği görülmektedir. Türk Dil Kurumuna göre asgari kelimesi minimum ile ilişkilendirilmektedir. Ancak burada yer alan aralık yapılan imar planı çalışmalarında asgari ve azami büyüklük olarak varsayılarak fiziki mekânda kararlar alınmaktadır. Bu doğrultuda tablo içerisinde tanımlamaların daha net ve anlaşılır bir şekilde belirtmeye ihtiyaç vardır. Günümüze gelene kadar standartlar açısından mevzuatta birçok değişim olmuştur. Kentsel alanlardaki mekânsal kullanımların içeriğinin yanı sıra kişi başı kullanımlar, asgari büyüklüklerde değişmiştir. Bu değişimler Tablo 6'da özetlenmektedir.

Tablo 6. Türkiye'deki mevzuatlarda mekânsal standartlara yönelik değişimler
(Table 6. Changes in legislation for spatial standards in Turkey)

Yıl	Mevzuat	Yaklaşım
1848	Ebniye Mevzuatı	Mekânsal standartlar açısından; sokak genişlikleri, bina yükseklikleri ve inşaat malzemeleri gibi standartlara yer verilmiştir.
1933	2290 Sayılı Belediyeler Yapı ve Yollar Kanunu	50 senelik nüfus projeksiyonuna göre çeşitli standartlar getirilmiştir. Örneğin; ev, bahçe, meydan ve yollar için kişi başı 50 m ² , ticaret ve sanayi bölgeleri için kişi başı 4 m ² gibi.
1956	6785 sayılı İmar Kanunu	İlk imar kanunu olmakla birlikte, sayısal değer olarak bir standart bulunmamaktadır.
1972	6785 sayılı İmar Kanunu'nun 25. ve 28. Maddelerinde Değişiklik	Plan notlarının içeriğinde kat adedi, yükseklik, derinlik parsel cephesi, ebadı, bahçelerin tanzimine dair ifadelerine yer verilmesi gerektiği eklenmiştir. 28. Maddesinde ise yeşil alanlar için kişi başı 7 m ² standartı getirilmiştir.
1985	3194 sayılı İmar Kanunu	Bu kanunla birlikte mekânsal standartlar geniş kapsamda ele alınmıştır. Bu kapsamda; yerleşmelerin nüfus eşikleri, kişi başı alan miktarları, tesislere ilişkin asgari standartlar ek tablolarda yer almıştır.
1999	İmar Planı Yapılması ve Değişikliklerine Ait Esaslara Dair Yönetmelik'te Değişiklik	Standart değerlerde artışın yanı sıra halk eğitim merkezi, dini tesis alanı gibi kullanımların standartları tabloya eklenmiştir.
2014	Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği	Ek 2 tablo ile birlikte mekânsal donatılarda sınıflandırmalar kapsamlı olarak ele alınmış ve standartlar yenilenmiştir.
2017	Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği Ek 2 Tablo Değişiklik	Ek 2 Tablo' da yer alan eğitim alanları, teknik alt yapı alanları sosyal ve kültürel tesis alanı gibi kullanımlarda kişi başı kullanım ve asgari alan büyüklüklerinde değişiklikler olmuştur.

Planların hazırlanması sürecinde planlama alanının özelliğine göre 3194 sayılı imar kanunu genel kanun olmakla birlikte çeşitli kanun ve yönetmelikler göz önüne alınmalıdır. Çalışma konusu kapsamında mekâna yönelik standartları barındıran Planlı Alanlar İmar Yönetmeliği ve Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği'nde [14] yer alan sayısal standartlara bakmak gerekirse;

Planlı Alanlar İmar Yönetmeliği'nde;

- Yapılaşma koşullarına yönelik (TAKS, KAKS-EMSAL) ifadeler
 - Parsel büyüklükleri yönelik sayısal veriler (madde 6)
 - Yol genişliklerine göre bina kat adetleri (madde 9)
 - Bahçe mesafeleri (madde 23)
 - Kat yükseklikler (madde 28)
- Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği'nde;
- Plan raporu ve gösterim teknikleri (madde 9-10)
 - Yürüme mesafeleri (madde 12)
 - Standartların yer aldığı EK-2 Tablo şeklindedir.

Yapılan planlarda 3194 sayılı imar kanunu esas alınmak üzere; Planlı Alanlar İmar Yönetmeliği ve Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği alınacak kararlarda önemli bir yasal belge niteliği taşımaktadır. Planlı Alanlar İmar Yönetmeliği kapsamında tanımlamaların yanı sıra yapılaşma

koşulları, parsel büyüklükleri, yol genişlikleri, kat yükseklikleri gibi standart değerlere yer verilmiştir. Özellikle kat yükseklikleri ve yol genişliklerine göre kat adetleri belirlenmesi bağlamında yönetmelikte çeşitli değişikliklerin olduğu göze çarpmaktadır. Kat yüksekliklerinin belirlendiği Planlı Alanlar İmar Yönetmeliğinin 28. Maddesinde konut bölgelerinde zemin ve normal kat yüksekliğinin en fazla 3.00 metre olduğu yönetmelikte değişiklik yapılarak, en fazla 3.60 metre olacağı ibaresi getirilmiştir. Minimum kat yüksekliği 2.60 metre, mânia alanlarında ise 2.40 metreye kadar düşebilir ifadesi yer almaktadır Kullanım türlerine göre bina yükseklik standartları Tablo 7'de verilmektedir.

Tablo 7. Kullanım türüne göre yüksekliklerin belirlenmesi [14]
(Table 7. Determination of heights according to the type of use)

Kullanım Türü	Zemin Kat (en çok)	Diğer Katlar (en çok)
Konut	3.60 metre	3.60 metre
Ticaret	4.50 metre	4.00 metre
Konut+Ticaret (Zemin kat ticaret, üst katlar konut)	4.50 metre	3.60 metre

İmar Yönetmeliği dördüncü bölümdeki madde 9'da değişikliğe uğramıştır. Başlangıçta oluşturulan değer aralıklarının tanımlanmamasından dolayı açıklıktan yararlanılarak, oluşturulması gereken en fazla kat adedinin üstüne çıkıldığı fiziki mekânda karşılık bulmaktadır. Bunun üzerine sınırların daha net oluşturulması amacıyla düzenlenmiş olan bina kat adetleri Tablo 8'de yer almaktadır.

Tablo 8. Yol genişliklerine göre kat adetlerini belirlenmesi [14]
(Table 8. Determining the number of floors according to the road widths)

İmar Planına Göre Yol Genişliği (Metre)	Konut, Ticaret ve Kombinasyonları Bölgelerinde Kat Adedi (Bodrum Kat Hariç)	Sanayi Bölgelerinde Kat Adedi (Bodrum Kat Hariç)
$Yol \leq 7.00$	2	1
$7.00 < Yol \leq 10.00$	3	2
$10.00 < Yol \leq 12.00$	4	2
$12.00 < Yol \leq 15.00$	5	2
$15.00 < Yol \leq 20.00$	6	2
$20.00 < Yol \leq 25.00$	8	3
$25.00 < Yol \leq 35.00$	10	3
$35.00 < Yol \leq 50.00$	14	4
$50.00 \leq Yol$	18	4

Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği 12. Madde kapsamında imar planlarında oluşturulacak donatı alanlarına ilişkin yürüme mesafelerine yer vererek standartlar belirlenmiştir. İlgili madde de "yürüme mesafelerinin brüt nüfus yoğunluğunun 100 kişi/hektar ve altında olduğu, dağınık kırsal yerleşmelerde arttırılabilir" hükmü de ayrıca yer almaktadır. Ayrıca yürüme mesafeleri hizmetlere erişilebilirlik açısından önemli olmakla birlikte donatı ve çalışma alanlarına yönelik tüm kullanımları içeren yürüme mesafelerini içermemesi bir eksikliktir. Aşağıda tabloda yönetmeliklerde yer alan kullanımların yürüme mesafeleri yer almaktadır.

Planlı Alanlar İmar Yönetmeliği ve Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliğinde değinilmeyen bazı standartlara yönelik olarak ise, sağlık alanları ve eğitim alanlarıyla ilgili çeşitli standart ve hükümlerde, MEB tarafından hazırlanan *Eğitim Yapıları Asgari Tasarım Standartları Kılavuzu* [15] ve sağlık tesisleri için *Türkiye Sağlık Yapıları Asgari Tasarım Standartları Kılavuzu* [16] kullanılmaktadır. Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği'nde eğitim alanlarıyla ilgili nüfus grubuna göre oluşması gerekli kişi başı kullanım ve asgari alan büyüklükleri belirlenmiştir. Buradaki kişi başı kullanım, projeksiyon nüfusundaki toplam nüfusu ifade etmektedir. Yapılaşmayla ilgili kararlarda ise 2013

yılında onaylanan ve 2015 yılında revize edilen ''Eğitim Yapıları Asgari Tasarım Standartları Kılavuzu'' ölçüt alınmaktadır. Bu kılavuza göre eğitim alanları için öğrenci başına açık ve kapalı alan kullanımı toplam en az 15m² olarak belirlenmiştir. Ayrıca kat adedi ve yükseklikle ilgili de standartların yer aldığı bu kılavuzda yüksekliklerin yanı sıra bina taban alanı ve bahçe alanına da ilişkin sayısal veriler bulunmaktadır. Kılavuzda; eğitim binası taban oturma alanının en fazla %35 (0.35), bahçe alanının ise %65 (0.65) olacağı ifadesi yer alırken, ilgili kılavuzun bir alt maddesinde "Ancak binaların oturma alanlarına veya arsa büyüklüklerine göre bu oranlar %50 bina oturma alanı, %50 yeşil alan ve diğer alanlar olarak planlanabilecektir" ifadesi yukarıdaki standardın ihmal edilebileceği sonucunu doğurmaktadır. Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliğinde su basman kotu ile ilgili verilen ifade de su basman kotunun arazinin koşullarına göre en fazla +1.20 metre olacağı ifade edilirken kılavuzda ise en fazla +1.30 olacağı maddesi yönetmelik ve kılavuz arasında uyumsuzluğa işaret etmektedir.

Tablo 9. Donatı türüne göre yürüme mesafeleri [13]
(Table 9. Walking distances by reinforcement type)

Donatı Türü	Yürüme Mesafesi Yarıçapı (m)
Çocuk Bahçesi	500 metre
Oyun Alanı	
Açık Semt Spor Alanı	
Aile Sağlık Merkezi	
Kreş	
Anaokulu	
İlkokul	
Ortaokul	1000 metre
Lise	2500 metre
Küçük Cami	250 metre
Orta Cami	400 metre

Tablo 10. Eğitim alanlarında yapılaşmaya yönelik standartlar [15]
(Table 10. Standards for structuring in educational areas)

Eğitim Alanı	Kişi Başı Kullanım (m ² /Öğrenci Sayısı)	Kat Adedi (en fazla)	Yükseklik (metre)	Maximum TAKS
Anaokulu	Kapalı Ve Açık Alan Toplam Kullanımı; Öğrenci Sayısının 15m ² İle Çarpılmasından Elde Edilir (Gelişmiş Ülkelerde Bu Rakam 25-30m ² Arası Değişmektedir)	2 kat (zemin + 1 kat)	7.50 m (4+3.50)	0.35
İlkokul		3 kat (zemin + 2 kat)	12.00 m (4+4+4)	
Ortaokul		4 kat (zemin + 3 kat)	16.00 m (4+4+4+4)	
Lise		4 kat (zemin + 3 kat)	16.00 m (4+4+4+4)	

Planlamada sağlık alanlarıyla ilgili tesis için gerekli asgari birim, kişi başı gerekli alan ve yürüme mesafelerine Mekânsal Planlar Yönetmeliğinde değinilmiştir. Yapılaşma koşuluyla ilgili verilecek kararlarda ise "Türkiye Sağlık Yapıları Asgari Tasarım Standartları Kılavuzunda" yer alan ".....inşaat alanının zeminde oturumunun (taban alanının) müstemilatları dışında kalan kısmı için asgari 1 katı büyüklüğünde açık alan ayrılması" ifadesi referans alınmalıdır. Ek 2 tabloda ise sağlık alanları için gerekli en az alan büyüklüğü; projeksiyon nüfusunun 1.50m² ile çarpılması sonucu bulunur. Kapalı alan-açık alan ilişkisinde ise; Sağlık Tesis Alanı Açık Alan Miktarı: 2* Yapı Taban Alanı şeklinde kılavuzda belirlenmiştir. Bu durumda sağlık tesis alanı toplamı; yapı taban alanı, açık alan ve müstemilatların toplamı şeklindedir. Üzerinde en fazla tartışma konusu olan kentsel mekân kullanımlarından birisi yeşil alanlarla ilgili tanımlamaların ve standartların sürekli değişkenlik göstermesidir. 1972 yılında nüfus

başına düşen asgari yeşil alan miktarı 7m²/kişi olarak belirlenirken 1985 yılında bu kavram aktif yeşil alan olarak değiştirilmiş ve 1999 yılında yapılan değişiklikle birlikte kişi başı kullanım 10m²'ye yükselmiştir. 2014 yılında yürürlüğe giren Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği ile "Açık ve Yeşil Alanlar" başlığı altında fonksiyonlara ayrılarak il sınırları ve ilçe sınırları olmak üzere gruplara ayırmıştır.

Tablo 11. Yeşil alan kullanımına yönelik içerik değişikliği [11]
(Table 11. Content change for green space use)

Yönetmelikler		Tanım Başlığı	Tanımın İçeriği
1985	İmar Planlarının Yapılması ve Değişikliklerine ait Esaslara Dair Yönetmelik	Aktif Yeşil Alan	Park Çocuk bahçesi Oyun alanı
2014	Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği (MPYY)	Madde 5/i Sosyal Altyapı Alanları: Eğitim, Sağlık, Dini, Kültürel ve İdari Tesisler, Açık ve Kapalı Spor Tesisleri İle Park, Çocuk Bahçesi, Oyun Alanı, Meydan Rekreasyon Alanı Gibi Açık Ve Yeşil Alanlara Verilen Genel İsim	Sosyal Altyapı Alanları Park Çocuk bahçesi Oyun alanı Meydan Rekreasyon alanı
		MPYY EK-2 TABLO	Açık ve Yeşil Alanlar Çocuk bahçesi Park Botanik parkı Hayvanat bahçesi Mesire yeri Rekreasyon

Planın yapım aşamasında önemli unsurlardan olan gösterim teknikleri Bakanlığın belirlediği Ek 1 Gösterimler başlığı altında yapılan planın türüne göre değişiklik göstermektedir. Plan gösterim tekniklerinde Bakanlık yetkili olup yönetmelikte ek gösterimlerin de eklendiği görülmektedir. 2019 yılında eko turizm-kırsal turizm, rafineri- petrokimya tesisi, millet bahçesi kullanımları eklenmiştir. Bu yönetmelikte dikkat çeken bir diğer ifadenin Bakanlıkça ilan edilmeyen gösterimlerin planlarda uygulanamayacağı hükmünün yer almasıdır. Bu bağlamda Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın Mekânsal Planlama Müdürlüğü tarafından hazırlanan gösterim teknikleri;

- Ek-1a ortak gösterimler
- Ek-1b Mekânsal Strateji Planına yönelik gösterimler
- Ek-1c Çevre Düzeni Planına yönelik gösterimler
- Ek-1d Uygulama İmar Planına yönelik gösterimler
- Ek-1e detay kataloğu olarak oluşturulmuştur.

Yapılacak planlarda bu gösterim tekniklerine uyulması gerekliliğine işaret edilmektedir.

6. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME (CONCLUSION AND EVALUATION)

Ülkelerin yönetimi ve yönetim biçimi planlama sürecinde önemli olmaktadır. Türkiye, Fransa, İtalya, Yunanistan gibi ülkelerde merkezîyetçi yönetim ağırlıklı planlama anlayışı yaygın iken Almanya, İsviçre, İtalya gibi ülkelerde yerinden yönetimin ağırlıkta olduğu görev ve yetkilerde yerel yönetimlerin ön planda olduğu bir anlayış görülmektedir [17]. Son zamanlarda Türkiye'de değişen imar kanunlarıyla birlikte yerel yönetimler plan yapım ve onaylanmasında etkin olsa da üst ölçekli planların yapımında ve onaylanmasında Bakanlığın yetkili olması ve yönetmelikler gereği alt ölçekli planların üst ölçekli planlara göre hazırlanması gerekliliği merkezi yönetimin planlar üzerindeki etkisinin devam ettiğini göstermektedir. Türkiye'deki mekânsal planlama süreci

değerlendirildiğinde yerel yönetimlerin mekânsal planlamayı ekonomik odaklı görmesi, uygulamaya yönelik finansal kaynak yetersizliği, kamu yararının göz ardı edilmesi, süreç içerisinde doğrudan yer alan meslek gruplarının mesleki beceri ve deneyimlerinden yararlanmamak, yaşam kalitesi ve standartlarının planlama ile ilişkisinin kurulmaması gibi nedenler süreci karmaşık hale getirmektedir[8]. Bu tür sorunları en aza indirmek için evrensel bir planlama yaklaşımı yerine kamu yararının öncelikli olduğu Türkiye'ye özgü planlama teorisi geliştirilmelidir [18].

Türkiye'deki imar planlarına yönelik mevzuatın mekânsal standartlar açısından planlara yansımalarının ele alındığı bu çalışmada, süreç içerisinde imar planlarını yönlendiren kanunlar ve yönetmelikler incelenerek değişiklikler ele alınmıştır. Bu değişiklikler fiziki mekânı şekillendiren standartların yanı sıra yerel ve merkezi yönetimler üzerindeki plan yapma, onaylama yetkilerini de değiştirmiştir. 1957 yılında 6785 sayılı imar kanunu ile başlayan süreç günümüzde imar planlarının tüm aşamalarında bağlayıcılığı olan 1985 yılında yürürlüğe giren 3194 sayılı İmar Kanunu ile birlikte yasal çerçeveyi oluşturmaktadır. Ayrıca Planlı Alanlar İmar Yönetmeliği ve Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği başta olmak üzere planlama bölgesinin özelliğine göre birçok kanun ve yönetmelik devreye girebilmektedir. Kanun ve yönetmeliklerin parçacıl oluşu ve yetkili kurumların fazla olması sonucunda da yetki karmaşası ortaya çıkmaktadır.

2014 yılında yürürlüğe giren Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği ile birlikte; mekânsal standartlar ve tanımlar konusunda çeşitli değişiklikler olmuştur. Özellikle plan yapım sürecinde Ek-2 tablo, çeşitli standartların yer aldığı önemli bir yol göstericiliği üstlenmektedir. Mekânsal Planlar Yönetmeliğinin mekâna yönelik standartların belirtildiği Ek 2 tablo değerlendirildiğinde; tablonun altında yer alan açıklamalar kısmında kurumların görüşü alınarak asgari alan standartlarının değiştirilebileceği hükmü tablonun yaptırım gücünü azaltmaktadır. Çevre düzeni planı ile asgari standartların belirlenebileceği ifadesi, teknik alt yapı alanlarının ilgili kurumun önerdiği görüş doğrultusunda oluşturulabileceği ifadeleri de tablonun zorunluluğunu azaltmaktadır. Tablo oluşturulurken nüfus gruplarının ölçüt alındığı fakat kişi başı kullanım ve asgari birim alanlarında farklılıkların hiç olmaması ya da çok az olması nüfus gruplarına göre yapılan bu tablonun bilimselliği bakımından tartışmaya açık olmasına neden olmaktadır. Tabloda yer alan sosyal ve teknik altyapı alanlarının sadece mekânsal büyüklüğü ile ilgili bilgi yer almakta olup niteliksel özelliklerine değinilmemiştir. Ayrıca mekânsal planlarda yer alan ve mekânı biçimlendirmede önemli bir çalışma alanı olarak görülen ticaret alanlarına ilişkin niceliksel bir yönlendirmenin olmaması da eksiklik olarak görülmüştür. Mekânsal standartlar, planların oluşturulmasında önemli bir yol göstericiliği üstlenmektedir. Ancak mekâna ilişkin standartlar yerel koşul ve özelliklere göre değişkenlik gösterebilir. Bu durumda mekânsal standartların genel çerçevede ele alındıktan sonra yerele özgü standartların mekâna yönelik tüm kullanımlar açısından belirlenerek plan, tasarım ve yapılaşmada ölçütlerin belirlenmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

KAYNAKLAR (REFERENCES)

- [1] Sönmez, F.N., (2017). Planlamada Yeni Yasal Düzenlemeler. (Der.: S.S. Özdemir, Ö.Ö. Sarı ve N. Uzun), Kent Planlama İçinde (ss. 643-665). Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- [2] Keleş, R., (2000). Kent ve Çevre Değerleri Bağlamında Kamu Yararı Kavramı, içinde Mekân Planlama ve Yargı Denetimi, ss. 1-14, (Der.: M. Ersoy ve Ç. Keskinok). Ankara: Yargı Yayınevi.

- [3] Keleş, R., (1997) Kentleşme Politikası (4. Baskı), Ankara: İmge Kitabevi.
- [4] Çamur, K.C., (2005). Yeni Liberalizm ve Küreselleşme: Kent Planlamanın Değişen İçeriği. (Der: T.Çalgüner), Şehircilik Çalışmaları içinde (ss. 59-84). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- [5] Newman, P. and Thornley, A., (1996). Urban Planning in Europe: International Competition, National Systems, and Planning Projects. USA and Canada: Routledge.
- [6] Özlüer, I.Ö., (2015). Mekansal Planlar Yapım Yönetmeliği Işığında İmar Planlarında Yetki Sorunu. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 64(2):435-457.
- [7] Keskin, E., Keleş, R. ve Aliefendioğlu, Y., (2019). Planlamada Karşılaşılan Sorunlar Açısından Türkiye ve İngiltere Örneğinin Karşılaştırılması. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi (60):100-112.
- [8] Levent, T. ve Levent, Y.S., (2011). Küreselleşme, Mekânsal Planlama Yaklaşımlarındaki Değişme ve Kamu Yararı, Toplum ve Demokrasi, 5(11-Ocak-Haziran):52-74.
- [9] Ataöv, A., (2007). Planlamada Sosyal Bilimcinin Değişen Rolü: Toplumdan Biri Olmak, METU JFA, 24(1):139-152.
- [10] Innes, J., (1996). Planning Through Consensus Building, Journal of the American Planning Association, 62(4):460-472.
- [11] Ç.Ş.B., (2017). KentSEL Mekânsal Standartların Geliştirilmesi, T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Yayını, Yayına Hazırlayan: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi: İstanbul
- [12] Ç.Ş.B., (2020). 3194 Sayılı İmar Kanunu, Erişim tarihi:12.01.2020
- [13] Ç.Ş.B., (2020). Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği, Erişim Tarihi:12.01.2020
- [14] Ç.Ş.B., (2020). Planlı Alanlar İmar Yönetmeliği, Erişim Tarihi:12.01.2020
- [15] MEB, (2015)MEB Eğitim Yapıları Tasarım Standartları Kılavuzu
- [16] Sağlık Bakanlığı, (2010). Türkiye Sağlık Yapıları Tasarım Standartları Kılavuzu
- [17] Ersoy, M., (2015). KentSEL Planlamada Standartlar. İstanbul: Ninova Yayıncılık.
- [18] Bademli, R., (2002). Koruma Politikaları ve Fiziksel Planlama Oturumu, 1968'den 21. Yüzyıla Ulusal Fiziki Planlama Semineri, TMMOB Mimarlar Odası, Ankara, ss:105-113.